

مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۳، شماره ۵، بهار ۱۳۹۳

شاپای الکترونیکی: ۲۳۸۳-۲۴۹۵

شاپای چاپی: ۲۳۲۲-۲۵۱۴

<http://jrrp.um.ac.ir>

ارزیابی نقش گردشگری خانه‌های دوم در تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: دهستان حصار ولیعصر در شهرستان آوج)

*جمشید عینالی

استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

تاریخ تصویب: ۱۳۹۲/۱۱/۰۶

صص ۹۷-۱۰۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۷/۲۳

چکیده

هدف: این تحقیق به بررسی نقش خانه‌های دوم گردشگری در تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی و بهبود ایجاد فرصت‌های شغلی و درآمد ساکنین دائمی در روستاهای دهستان حصار ولیعصر می‌پردازد.

روش: پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش مورد استفاده از نوع تحلیلی-توصیفی است. برای گردآوری داده‌ها با بهره‌گیری از روش‌های میدانی، از تعداد ۳۵۸ خانوار ساکن دائمی در روستاهای نمونه، با روش نمونه‌گیری کوکران ۱۷۰ مورد انتخاب شد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری از قبیل ویلکاکسون، t تک نمونه‌ای، کروسکال والیس و همبستگی اسپیرمن استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج مطالعه بیانگر وجود تفاوت معناداری در دو دوره زمانی قبل و بعد از گسترش خانه‌های دوم در مولفه‌های تنوع بخشی اقتصاد روستایی است. به طوری که، مولفه‌های ایجاد اشتغال غیر کشاورزی و بهبود زیرساخت‌های تولیدی به ترتیب بیشترین و مولفه ایجاد اشتغال در زمینه کشاورزی کمترین میزان را نشان می‌دهد. علاوه بر این، نتیجه رتبه‌بندی شاخص‌های تنوع بخشی به اقتصاد روستایی نیز نشان می‌دهد که روستاهای چنگوره و اسماعیل‌آباد بالاترین میزان و روستاهای قره‌بلاغ و آبدره پایین‌ترین جایگاه را داشته‌اند.

محدودیت‌ها: مهمترین محدودیت‌های این تحقیق عبارتند از: همکاری اندک برخی از مسئولین محلی و فقدان اطلاعات در مورد خانه‌های دوم و تعداد آنها در روستاهای مورد بررسی.

راهکارهای عملی: با توجه به یافته‌های تحقیق که نشان‌دهنده تاثیر مثبت توسعه گردشگری خانه‌های دوم در ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی مناطق روستایی از دیدگاه ساکنین محلی است، می‌توان از آن به عنوان ابزاری در راستای نیل به توسعه پایدار روستایی در مناطق روستایی و بویژه روستاهای در معرض تخلیه استفاده کرد.

اصالت/ ارزش: اهمیت پژوهش حاضر در این است که تاثیرات گسترش خانه‌های دوم گردشگری در تنوع بخشی به اقتصاد روستایی در منطقه مورد مطالعه را مورد بررسی قرار می‌دهد. لذا از یافته‌های تحقیق می‌تواند در تشریح نقش فعالیت‌های غیر کشاورزی در توسعه روستایی و نگهداشت جمعیت در مناطق روستایی مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: توسعه روستایی، گردشگری خانه‌های دوم، اقتصاد روستایی، شهرستان آوج.

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسئله

ایدهٔ تنوع‌بخشی در اقتصاد به‌عنوان ابزاری برای سرعت-بخشیدن به توسعهٔ اقتصادی در سطوح مختلف به‌شمار می‌آید که اهمیت بسزایی در ارتقای رفاه و امنیت اقتصاد منطقه دارد. تضعیف فعالیت‌های اقتصادی سنتی در مناطق روستایی به‌ویژه اقتصاد مبتنی بر منابع طبیعی همچون کشاورزی، معدن و نظایر آن در طی چند دههٔ اخیر، جست‌وجوی راهکارهای جدید برای تقویت پایه‌های اقتصادی و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در مناطق روستایی را ضرورت بیشتری بخشیده است (بیرد، بسلی و درانبرگر^۱، ۲۰۰۹، ص. ۶۳۷). به‌عبارت‌دیگر، مناطق روستایی درحاشیه‌مانده و توسعه‌نیافته برای بقای خود با محدودیت‌های متعددی به‌ویژه در توسعهٔ اقتصادی مواجه هستند؛ زیرا، اشتغال و درآمدهای حاصل از فعالیت‌های کشاورزی به‌تنهایی نمی‌توانند به نگهداشت جمعیت درحال‌رشد آن‌ها منجر شوند و بایستی گزینه‌های جدیدی با استفاده از منابع محلی موردتوجه قرار گیرند (زامورا^۲، ۲۰۱۱، ص. ۱۱۵)؛ بنابراین، تنوع‌بخشی به اقتصاد به‌عنوان یک راه‌حل منطقی سعی می‌کند تا با معرفی صنایع و فعالیت‌های جدید زمینه را برای کاهش میزان وابستگی مناطق روستایی به منابع پایه طبیعی فراهم نماید (پیچ و بشیری^۳، ۲۰۰۳، ص. ۲)؛ به‌طوری‌که از دیدگاه بانک جهانی، اهمیت توسعهٔ فعالیت‌های غیرزراعی و چندبخشی در مناطق روستایی از قبیل صنعت و خدمات به-عنوان یک الگوی متنوع‌سازی اقتصادی موردتوجه است (ژو و لیو^۴، ۲۰۰۸، ص. ۳).

در این بین صاحب‌نظران توسعهٔ روستایی با در نظر گرفتن اثرات مثبت فعالیت‌های گردشگری در ایجاد درآمد و فرصت‌های شغلی به‌عنوان یک گزینهٔ جدید، معتقد هستند که گردشگری روستایی توانایی زیادی برای ارتقای شیوه‌های زندگی روستایی دارد و به ایجاد تغییرات مثبت در توزیع درآمد می‌انجامد و به‌عنوان ابزاری کارآمد نقش ویژه‌ای در ایجاد ارزش افزودهٔ تجاری برای تولیدکنندگان محلی ایفا می‌کند (لی^۵، ۲۰۰۸، ص. ۸۷۸)؛ به‌طوری‌که از دیدگاه اجتماعی-فرهنگی، به افزایش میزان همگرایی گردشگران و ساکنان محلی و به‌تبع آن توجه به جاذبه‌های شیوهٔ زندگی روستایی شکل جدیدی از گردشگری را شکل می‌دهد. همچنین، از دیدگاه سیاسی، توانایی زیادی برای کاستن از نابرابری‌های موجود بین مناطق

شهری و روستایی دارد که با ارتقای ظرفیت‌های مناطق روستایی از طریق جذب سرمایه‌ها و توسعهٔ زیرساخت‌ها به تقویت پایه‌های اقتصادی این نواحی منجر می‌شود (بریدنهان و ویکنز^۶، ۲۰۰۴).

بنابراین، سیاست‌های متنوع‌سازی اقتصاد روستایی با جست‌وجوی فرصت‌های اشتغال و توسعه و ایجاد منابع درآمد برای ساکنان مناطق روستایی به‌عنوان نقاط رشد اساسی، بهترین امکان را برای ارائهٔ راه‌حل‌های اقتصادی و سازمانی ارائه می‌کنند. افزون‌براین، همانند یک لکوموتیو نقش اساسی در اقتصاد مناطق روستایی و خروج آن‌ها از بحران‌های اقتصادی و دستیابی به اهداف توسعهٔ پایدار ایفای نقش می‌کنند که نتیجهٔ آن را می‌توان در ارتقای ظرفیت‌های محلی و خودسازمان‌دهی اقتصاد روستایی مشاهده کرد (هولاند، بوریان، و دیکسی^۷، ۲۰۰۳، ص. ۳؛ بارلیانو، آخمتو، و نصیرو^۸، ۲۰۰۹، ص. ۶۳۹)؛ بنابراین، با توجه به موارد مطرح‌شده در بالا، در تحقیق حاضر درصدد پاسخ‌گویی به این سؤال هستیم که آیا گردشگری مبتنی بر خانه‌های خانگی دوم در مناطق روستایی مورد مطالعه توانسته است در تقویت و ایجاد فرصت‌های جدید اقتصادی موفق عمل کند؟

۲.۱. پیشینهٔ تحقیق

بررسی تعدادی از تجارب موفق در زمینهٔ متنوع‌سازی اقتصاد روستایی از طریق توسعهٔ فعالیت‌های غیرکشاورزی به‌ویژه گردشگری نشان می‌دهد که صاحب‌نظران، امروزه به این رویکرد به‌عنوان یکی از راه‌حل‌های اساسی توسعهٔ روستایی در بسیاری از کشورهای دنیا توجه کرده‌اند؛ به‌عنوان مثال، در منطقهٔ مغولستان داخلی (چین) از اواخر دههٔ ۱۹۷۰ از طریق توسعهٔ صنایع سبک و فعالیت‌های درون‌مزرعه‌ای و خارج از مزرعه، تنوع اقتصادی مناطق روستایی موردتوجه قرار گرفت (دمورگر، فورنیر، و ویانگ^۹، ۲۰۱۰، ص. ۳۳). بررسی تجربهٔ مالزی در توسعهٔ گردشگری روستایی از شرایط ویژهٔ حاکم بر آن؛ یعنی تفاوت‌های نژادی، سیاسی و ایدئولوژیک تأثیر پذیرفته است که هدف آن توسعهٔ متوازن منطقه‌ای، ظرفیت‌سازی محلی، کاهش نابرابری نژادی-سیاسی است که در دو دههٔ اخیر با ایجاد منابع درآمدی و اشتغال غیرکشاورزی و جلب نظر سرمایه‌گذاران خرد و توسعهٔ زیرساخت‌های گردشگری در مناطق روستایی نمود یافته است (لیو^{۱۰}، ۲۰۰۶، ص. ۸۸۸). به-عقیدهٔ فیگوئردو و راسچی^{۱۱} (۲۰۱۳، ص. ۱)، توسعهٔ فعالیت‌های کوچک‌مقیاس گردشگری در مناطق روستایی اتحادیهٔ اروپا در

است و توسعه گردشگری می‌تواند به‌عنوان منبعی جدید و برای ارتقای همکاری بین فعالیتهای کشاورزی و غیرکشاورزی عمل کند. از دیدگاه جان، ساندار، داس، و کریشنان^{۱۲} (۲۰۰۸، ص. ۴۳۳)، منطقه روستایی کرالا در هند نشان‌دهنده مشارکت گسترده فعالیت‌های گردشگری در مباحث توسعه روستایی از طریق توسعه اقتصادی، زیرساختی، ایجاد اشتغال، توسعه اجتماعی، زنده‌سازی مجدد فرهنگی، حفاظت از محیط زیست و ارتقای سازگاری است. به عقیده دزسی و بنیدیک^{۱۳} (۲۰۱۱)، در منطقه روستایی لاپوسولا در لهستان، گردشگری روستایی از طریق ایجاد مشارکت فعال نقش بسیار مهمی در بهبود مدیریت محلی و تقویت سازمان‌های غیردولتی در فعالیتهای گردشگری ایفا کرده است. گردشگری روستایی با بهره‌برداری بهتر از منابع و جهت‌دهی به توسعه سرمایه‌گذاری‌های خرد به‌عنوان موتور محرک توسعه روستایی، از طریق ایجاد شبکه‌های گردشگری، توسعه زیرساخت‌های جذب گردشگر و استفاده از ایده‌های فردی، زمینه را برای بهبود روابط روستا-شهری و تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی مهیا کرده است.

۲. روش‌شناسی تحقیق

۲.۱. قلمرو جغرافیایی تحقیق

قلمرو جغرافیایی تحقیق، دهستان حصار ولیعصر از توابع شهرستان بوئین‌زهرا در جنوب غربی استان قزوین است که از شمال و غرب به استان زنجان، از جنوب به استان همدان و از شرق به دهستان خرقان محدود است (شکل ۱). قلمرو زمانی تحقیق سال ۱۳۹۲ می‌باشد.

وضعیت فعلی که این اتحادیه با بحران‌های مالی-اقتصادی دست‌به‌گریبان است، از طریق ایجاد تغییرات ساختاری در اقتصاد روستایی، فرصت‌های مؤثری را برای توسعه و زنده‌سازی مجدد مناطق روستایی از طریق توسعه سرمایه‌گذاری فراهم می‌سازد که می‌تواند از تنزل اجتماعی-اقتصادی این مناطق جلوگیری کند. شایان ذکر است که تغییرات ساختاری در اقتصاد روستایی به‌ویژه ترکیب بهینه فعالیت‌ها در زمینه گردشگری و توسعه کشاورزی و تأمین خدمات موردنیاز گردشگران برای افزایش میزان سرمایه‌گذاری در کشاورزی است. مطالعه بدری، مطیعی‌لنگرودی، سلمانی، و علیقلی‌زاده فیروزجایی (۱۳۸۸) در نواحی روستایی بخش مرکزی نوشهر نشان می‌دهد گردشگری توانسته است به اثرات و پیامدهای مثبت همچون اشتغال‌زایی به‌ویژه برای جوانان، افزایش درآمد ساکنان و نیز ضریب تکاثری در نواحی روستایی منجر شود.

مطالعه هولاند و همکاران (۲۰۰۳، ص. ۲۳) در کشور اوگاندا نشان می‌دهد توسعه فعالیت‌های گردشگری نیمه‌وقت و پاره‌وقت غیرزراعی با هزینه راه‌اندازی پایین و تولید محصول قابل ارائه در بازارهای محلی، به‌عنوان منبع مهمی برای ایجاد اشتغال و کسب درآمد در مناطق روستایی، نقش مهمی در تنوع‌بخشی به اقتصاد مناطق روستایی داشته است. مطالعه بارلیبائو و همکاران، (۲۰۰۹، ص. ۶۳۹) در مناطق کشاورزی روسیه نشان می‌دهد توسعه گردشگری روستایی به‌عنوان اولویت و استراتژی متنوع‌سازی اقتصادی، از طریق توسعه شاخه‌های جدید فعالیتی و تخصصی شدن فعالیتهای کشاورزی مانند زراعت، دامداری، پرورش اسب و گله‌داری گوسفند مطرح

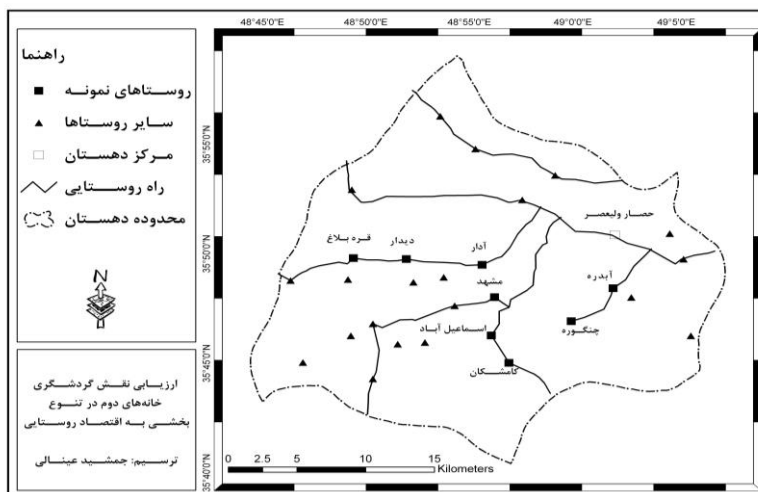
شکل ۱. موقعیت منطقه مورد مطالعه در استان قزوین

مأخذ: استانداری قزوین، ۱۳۹۲

عمدتاً در بخش جنوبی و کوهستانی آن، موسوم به کوه‌های خرقان واقع شده‌اند (شکل ۲)؛ بنابراین، از بین ۳۵۸ خانوار

جامعه نمونه این تحقیق دربرگیرنده همه روستاهای دارای خانه‌های دوم گردشگری در دهستان حصار ولیعصر است که

ساکن در ۸ روستای دارای خانه‌های دوم، با استفاده از فرمول کوکران، ۱۷۰ مورد به‌عنوان نمونه بررسی شده‌اند.

شکل ۲. موقعیت روستاهای نمونه در دهستان حصار ولیعصر

مأخذ: استانداری قزوین، ۱۳۹۲

۲.۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر به‌لحاظ نوع، کاربردی و از حیث روش مورد استفاده، توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از روش‌های میدانی (مشاهده، پرسشنامه و مصاحبه) استفاده شده است. برای تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری از قبیل آزمون‌های t تک‌نمونه‌ای (برای مقایسه میانگین عددی)، ویلکاکسون (دوره قبل و بعد از گسترش خانه‌های دوم و ویلاسازی)، کروسکال والیس (سنجش تفاوت‌های موجود در رتبه تنوع بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در روستاهای نمونه) و

همبستگی اسپیرمن با استفاده از نرم‌افزار SPSS بهره گرفته شده است.

۳.۲. متغیرها و شاخص‌های تحقیق

در این تحقیق، دیدگاه ساکنان دائمی در روستاهای نمونه با استفاده از متغیرها و شاخص‌های ارائه شده به شرح جدول (۱) که مطابق با طیف لیکرت طراحی شده بود، استفاده گردید. روایی پرسشنامه توسط گروهی از صاحب‌نظران تأیید شد و با انجام پیش‌آزمون، پایایی گویه‌ها با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به میزان ۰/۷۰ محاسبه گردید.

جدول ۱. شاخص‌ها و متغیرهای مورد استفاده

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

شاخص	متغیر
اشتغال در فعالیت‌های غیر کشاورزی	ساخت‌وساز (بنایی، سنگ‌کاری و ...، تهیه و فروش نهاده‌ها و محصولات کشاورزی، تهیه و فروش مصالح ساختمانی، ارائه خدمات برق و لوله‌کشی ساختمان، فعالیت در ارائه خدمات غیر ساختمانی، سرایداری و خدمات وابسته، نگهداری تأسیسات و خانه‌های دوم، خرید و فروش اراضی و مسکن، خدمات جابه‌جایی گردشگران.
اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی	ایجاد اشتغال در فعالیت‌های زراعی، کار در باغ‌های مالکان خانه‌های دوم، کار در واحدهای دامداری گردشگران، آبیاری اراضی مالکان خانه‌های دوم، آماده‌سازی زمین‌های کشاورزی (شخم و ...)، فعالیت در زمینه زنبورداری و ...، فعالیت در فرآوری محصولات کشاورزی و دامی.
بهبود زیرساخت‌های تولیدی و زیرساختی	بهبود زیرساخت‌های خدماتی، مشارکت در تأمین هزینه‌های عمومی، مشارکت در بهسازی روستا، همیاری در تأمین هزینه‌های خدمات، دسترسی به خدمات ارتباطی (تلفن و ...)، توسعه زیرساخت‌های ارتباطی جاده‌ای، فعالیت خدمات مالی مانند پست‌بانک و ...، سرمایه‌گذاری در طرح‌های انتقال آب به مزارع، دسترسی به آب شرب بهداشتی، روش‌های دفع زباله، میزان دسترسی به خدمات بهداشتی.
تنوع بخشی به منابع درآمدی در روستا	نقش سرمایه‌گذاری مالکان در کسب درآمد، سرمایه‌گذاری در مشاغل سنتی، فرصت‌های پس‌انداز خانوار، تهیه و فروش داروهای گیاهی خودرو، کسب درآمد از فعالیت‌های خدماتی، کسب درآمد از اجاره دادن مسکن، تهیه و فروش محصولات دامی برای گردشگران، کسب درآمد از فعالیت‌های کارگری در روستا و ...

۳. مبانی نظری تحقیق

از مهم‌ترین رویکردهای ایجاد تنوع در فعالیت‌های اقتصادی مناطق روستایی می‌توان به مواردی از قبیل الف. توسعه صنایع روستایی (تبدیلی و تکمیلی) و ب. توسعه گردشگری و فعالیت‌های مرتبط با آن اشاره نمود (شریف‌زاده و مرادنژادی، ۱۳۸۱، ص. ۵۷)؛ به طوری که از دیدگاه صاحب‌نظران، توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی و سایر فعالیت‌های غیرکشاورزی در مناطق روستایی از طریق ایجاد تغییرات ساختاری نه تنها می‌تواند نقش بارزتری در توسعه اقتصادی آن‌ها ایجاد کند، بلکه منجر به اقتصاد خودرانشی نیز می‌شود (چودری^{۱۳}، ۲۰۰۷، ص. ۲۴۰).

امروزه در بیشتر کشورهای دنیا صنعت گردشگری یکی از اولویت‌های توسعه اقتصادی-اجتماعی غیرکشاورزی دولت‌ها در مقیاس متعدد مطرح شده است که با توجه به گستردگی فعالیت‌های مرتبط با این صنعت از قبیل ساختمان، تجارت، فراهم‌سازی امکانات محلی، حمل‌ونقل، ارتباطات، کشاورزی و نظایر آن زمینه مناسبی را برای سرمایه‌گذاری دولتی و غیردولتی فراهم می‌سازد (بارلیباو و همکاران، ۲۰۰۹، ص. ۶۴۰؛ زامورا، ۲۰۱۱، ص. ۱۱۶). به عبارت دیگر، توریسم روستایی به‌عنوان یک فعالیت چندکارکردی، شبکه‌ها و ارتباطات بین فعالیت‌های متعدد موجود در مناطق روستایی از قبیل کشاورزی، اوقات فراغت، صنایع دستی و محلی، نوآوری‌های فرهنگی و نظایر آن را تقویت می‌کند که این ارتباطات می‌توانند به متنوع‌سازی اقتصادی و در نهایت، توسعه جوامع محلی کمک کنند (فیگوئردو و راسچی، ۲۰۱۳، ص. ۱؛ اودلیه و اویکامی^{۱۴}، ۲۰۱۳، ص. ۲۲)؛ به طوری که از دیدگاه صاحب‌نظران، توسعه این گونه فعالیت‌های کوچک‌مقیاس از طریق توسعه گردشگری در نواحی روستایی با توجه به پیامدهای مثبت خود از قبیل ایجاد و تقویت فرصت‌های اشتغال‌زایی، توزیع بهینه و افزایش درآمد خانوارهای روستایی، کاهش فقر و مهاجرت‌های روستایی و امکان جمعیت‌پذیری، بهبود زیرساخت‌ها و نظایر آن نقش بسزایی در متنوع‌سازی اقتصاد مناطق روستایی ایفا می‌کند و زمینه را برای رشد اقتصادی این مناطق مهیا می‌سازد (مطیعی‌لنگرودی و نصرتی، ۱۳۹۰، ص. ۷۱). افزون‌براین، فعالیت‌های کوچک‌مقیاس از طریق توسعه گردشگری نقش مهمی در تجدید حیات مناطق کمتر توسعه‌یافته و غیرصنعتی، نوزایی هنرها و فنون محلی و فعالیت‌های سنتی، بهبود زندگی اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی، نوسازی سنت‌های معماری محلی و افزایش توجه به حفاظت از مناطق طبیعی که دارای ارزش‌های زیبایی‌شناختی و فرهنگی هستند، ایفا می‌کنند (امیرحاجلو، تولایی، زنگانه، و زنگانه، ۱۳۹۲، ص. ۱۷).

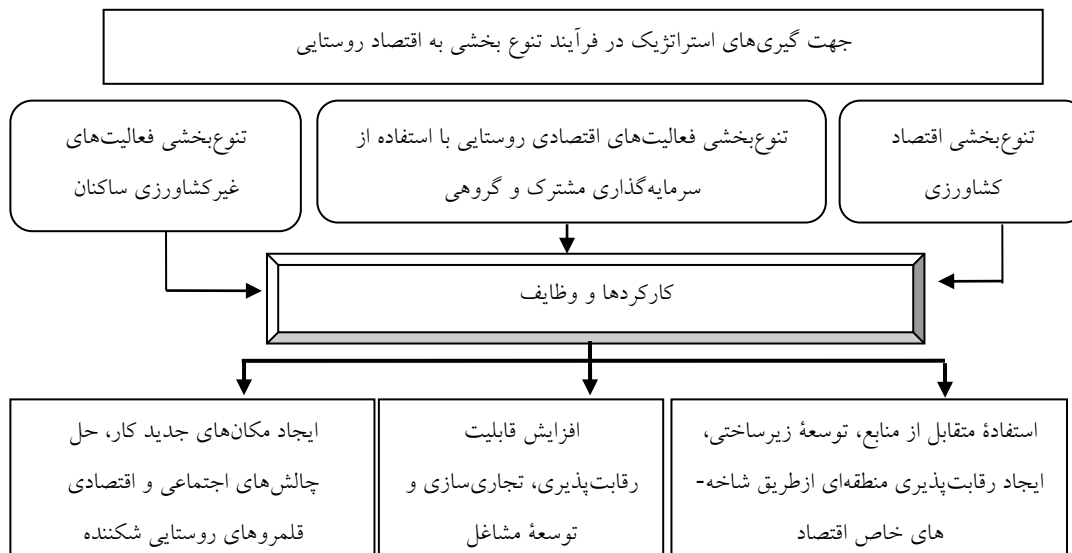
علاوه‌براین، بررسی ادبیات مرتبط با گردشگری روستایی نشان-دهنده تأثیرگذاری این فعالیت‌ها به‌عنوان بخش اقتصادی کارآفرین است که می‌تواند محرک توسعه اجتماعی-اقتصادی بخش روستایی به‌شمار آید (دادورخانی، رضوانی، ایمنی قشلاق، و بوذرجمهری، ۱۳۹۰، ص. ۱)؛ زیرا، فعالیت‌های مرتبط با گردشگری در مقایسه با سایر بخش‌های اقتصاد روستایی توانایی زیادی در تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی و افزایش جذب سرمایه‌های کوچک دارند. براساس تجارب کشورهای در حال توسعه، پیامد فعالیت‌های مرتبط با گردشگری در مناطق روستایی دارای جاذبه‌های گردشگری در قالب این موارد قابل مشاهده است: توسعه فعالیت‌های زیرساختی توسط دولت و به تبع آن شتاب‌بخشیدن به توسعه اشتغال و درآمد جایگزین و ارتقای سطح رفاه و استانداردهای زندگی (دینیس^{۱۵}، ۲۰۱۱، ص. ۱)، کاهش مهاجرت نیروی کار فعال و رهایی از اقتصاد تک‌محصولی از طریق تنوع‌بخشی به اقتصاد محلی (بارلیباو و همکاران، ۲۰۰۹، ص. ۶۴۰)، جست‌وجوی گزینه‌های قابل اعتماد برای ایجاد تحول در فعالیت‌های اقتصادی و اصلاح شیوه تولید محلی و توزیع قابل قبول منافع در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و تصمیم‌گیری مشارکتی، ظرفیت‌سازی و متنوع‌سازی اقتصادی برای حداکثرسازی سود (جانسون^{۱۶}، ۲۰۱۰، ص. ۱۵۰) و رشد سریع بازارهای ملی و منطقه‌ای در اثر افزایش تقاضا برای گردشگری کوچک‌مقیاس مرتبط با طبیعت و روستاگرایی (جان و همکاران، ۲۰۰۸، ص. ۴۳۲)؛ از این‌رو، بیشتر جوامع محلی به گردشگری به‌عنوان راهی برای تنوع‌بخشی به اقتصاد خود توجه کرده‌اند (موریج^{۱۷}، ۲۰۱۳، ص. ۸۷).

به عقیده پاپلی‌یزدی و ابراهیمی (۱۳۸۷، ص. ۲۲۴) تنوع‌بخشی به اقتصاد و درآمد و نیز فرصت‌های شغلی روستایی در مناطقی که کشت واحد بیشتر مشاهده می‌شود، می‌تواند از طریق توسعه فعالیت‌های غیرزراعی و توسعه صنایع روستایی عملیاتی شود. مطالعه دولتی و هم‌متی (۲۰۱۱، ص. ۶۸۸) نشان می‌دهد توسعه گردشگری در مناطق روستایی استان کردستان به توسعه صنایع دستی بومی و محلی منجر شده است که نقش بسزایی در ایجاد شغل، درآمد و رضایت از زندگی در روستا از طریق افزایش میزان تولید، تسهیل دسترسی به بازارها و تأمین مواد اولیه، توسعه کارگاه‌های کوچک داشته است؛ بنابراین، همان‌طور که شکل (۳) نیز نشان می‌دهد، تنوع‌بخشی فعالیت‌های اقتصادی و منابع درآمد خانوارهای روستایی به مفهوم «... مشارکت روستاییان در فعالیت‌های متعدد بخش کشاورزی و غیرکشاورزی است که زمینه را برای ایجاد تغییر و تحولات ساختاری در اقتصاد مناطق روستایی مهیا می‌سازد و نقش مهمی در تقویت توانمندی‌ها اقتصادی-

اجتماعی و بهبود استانداردهای زندگی ساکنان ایفا می‌کند» (کولا، لاسی، و لاسی^{۱۸}، ۲۰۱۲، ص. ۵۷۵).

شکل ۳. مدل مفهومی تحقیق

مأخذ: با اقتباس از زامورا، ۲۰۱۱، ص. ۱۱۶

۴. یافته‌های تحقیق

جدید افزایش قابل توجهی یافته است؛ به طوری که این امر منجر به سرمایه‌گذاری زیادی در ساخت‌وساز و سایر فعالیت‌های اقتصادی منطقه شده است که با توجه به غفلت نهادهای محلی به تغییرات گسترده کاربری اراضی کشاورزی به کاربری مسکونی و خدماتی دامن زده است. همان‌طور که جدول (۲) نیز نشان می‌دهد، افزایش موج ساخت‌وساز و بازگشت بخشی از سرمایه‌های مهاجران سال‌های قبل به روستا به افزایش تقاضا برای برخی از خدمات شده است که قبلاً در روستاهای منطقه وجود نداشته یا فعالیت محدودی داشته‌اند.

یافته‌های توصیفی تحقیق نشان می‌دهد از تعداد ۱۷۰ نفر پاسخ‌گو، ۷۵/۲٪ متأهل بوده‌اند که میانگین سنی این افراد ۴۱ سال بوده است. از نظر وضعیت تحصیلات، بیشترین تعداد با ۳۸/۶٪ دارای سطح سواد راهنمایی بوده‌اند و همچنین، ۷۴/۱٪ از پاسخ‌گویان را طبقه مردان تشکیل داده‌اند. به لحاظ شغلی، ۲۵/۵٪ بازنشسته و ۳۰٪ دارای شغل آزاد بوده‌اند.

در یک دهه اخیر (به‌ویژه با شروع فعالیت‌های بازسازی روستاهای آسیب‌دیده از زلزله تیر ۱۳۸۱ در دهستان مورد مطالعه) روند تبدیل خانه‌های قدیمی به خانه‌های دوم و ساخت ویلاهای

جدول ۲. روستاهای دارای خانه دوم و فعالیت‌های جدید اقتصادی در روستا

مأخذ: * مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰ ** مصاحبه با نماینده شورای اسلامی روستاهای نمونه

روستا	خانوار*	تعداد خانه دوم**	فعالیت‌های جدید ناشی از گسترش گردشگری خانه‌های دوم**
اسماعیل‌آباد	۴۴	۶۷۰	فروش مصالح ساختمانی، کارگری در ساخت‌وساز (تزیینات و کارهای داخلی ساختمان و حفر چاه)، ارائه خدمات ساختمانی (برق، آب، جوشکاری)، سرایداری و نگهداری از تأسیسات و دارایی‌ها، کار در باغ‌ها، کار در دامداری‌ها، خرید و فروش محصولات باغی و دامی، جمع‌آوری گیاهان دارویی، کارگاه‌های خیاطی و ...
کامشکان	۳۱	۷۵۰	
آبدره	۲۹	۸۰	
چنگوره	۱۸	۷۰۸	
مشهد	۲۶	۴۵	
قره‌بلاغ	۴۰	۴۵	
آدار	۸۲	۱۱۰	
دیدار	۸۸	۱۸۰	
جمع	۳۵۸	۲۵۸۸	

همان‌طور که در مبانی نظری بحث شد، بررسی تجارب موفق در زمینه متنوع‌سازی اقتصاد روستایی، با تأکید بر توسعه فعالیت‌های غیرکشاورزی به‌ویژه گردشگری در کشورهای مختلف نشان می‌دهد امروزه صاحب‌نظران به این رویکرد به‌عنوان یکی از راه‌حل‌های اساسی توسعه روستایی برای کاستن از چالش‌های اقتصادی و اجتماعی توجه کرده‌اند؛ از این‌رو، در مطالعه حاضر تلاش شده است تا با بهره‌گیری از منابع مورد استفاده، علاوه بر استخراج شاخص‌ها و گویه‌های مطرح، از آن‌ها برای تحلیل آماری و کمی با هدف تبیین نتایج استفاده شود؛ بنابراین، داده‌های گردآوری‌شده از طریق پرسشنامه پس از خلاصه‌سازی و طبقه‌بندی براساس شاخص‌های ذکر شده در بالا برای بررسی نقش گسترش و توسعه خانه‌های دوم گردشگری و ویلاسازی در روستاهای نمونه در تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی به چهار گروه ایجاد اشتغال در فعالیت‌های غیرکشاورزی در روستا، ایجاد اشتغال جدید در فعالیت‌های کشاورزی، بهبود زیرساخت‌های تولیدی و عمومی در روستا و ایجاد منابع درآمدی جدید و تنوع‌بخشی به آن در روستا دسته‌بندی شده است.

برای تحلیل اثرات توسعه گردشگری خانه‌های دوم در تنوع‌بخشی به اقتصاد روستا از دیدگاه ساکنان محلی، از آزمون

جدول ۳. آزمون معناداری تفاوت دوره قبل و بعد از توسعه گردشگری خانه‌های دوم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

سطح معناداری	آماره Z	انحراف معیار	میانگین	تنوع‌بخشی به اقتصاد روستایی	
				قبل	بعد
۰/۰۰۰	-۶/۴۳۵	۰/۵۵۵۸۲	۲/۶۶۹۸	قبل	ایجاد اشتغال در فعالیت‌های غیرکشاورزی
		۰/۱۳۰۷۱	۴/۱۶۸۸	بعد	
۰/۰۸۸	-۱/۷۰۷	۰/۶۳۷۸۶	۲/۵۱۹۷	قبل	ایجاد اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی
		۰/۴۸۹۲۲	۳/۶۸۵۴	بعد	
۰/۰۰۰	-۷/۳۷۵	۰/۳۷۰۰۴	۳/۵۰۲۹	قبل	بهبود زیرساخت‌های تولیدی و عمومی
		۰/۶۰۳۲۰	۴/۳۵۶۳	بعد	
۰/۰۰۰	-۶/۶۲۸	۰/۶۳۷۸۶	۲/۶۹۶۱	قبل	ایجاد منابع درآمدی جدید در روستا
		۰/۱۶۶۸۹	۴/۱۷۰۸	بعد	

شاخص‌ها در سطح ۰/۰۱ کاملاً معنادار است؛ به‌طوری‌که یافته‌های تحلیل نشان‌دهنده نقش تعیین‌کننده گسترش گردشگری مبتنی بر خانه‌های دوم در متنوع‌سازی و ایجاد اشتغال در زمینه فعالیت‌های غیرکشاورزی (از قبیل توسعه صنایع دستی، نگهداری از تأسیسات، سرایدار، جمع‌آوری و فروش گیاهان دارویی، ارائه خدمات ساختمانی و کارگری در ساخت‌وساز و ...)، توسعه اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی

افزون‌براین، بررسی تفاوت‌های موجود در میانگین عددی مؤلفه‌های موردنظر تحقیق با استفاده از آزمون t تک‌نمونه‌ای، مبین بالابودن میزان تأثیر گردشگری روستایی به‌ویژه گردشگری خانه‌های دوم در تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی در روستاهای نمونه است؛ به‌طوری‌که این میزان برای تمامی ابعاد بالاتر از میزان میانگین عددی موردآزمون؛ یعنی ۳ ارزیابی شده است. به‌علاوه، تفاوت معناداری آن‌ها نیز برای همه

(از قبیل تولید محصولات دامی و باغی، کارگری در دامداری‌ها و مزارع و باغ‌های مالکان غیرساکن در روستا و ...)، بهبود زیرساخت‌های خدماتی و زیربنایی، تنوع‌بخشی به منابع درآمدی و افزایش میزان آن (فروش محصولات دامی و باغی به گردشگران، توسعه خرده‌فروشی و ...)، توسعه سرمایه‌گذاری در

روستا توسط مالکان خانه‌های دوم (سرمایه‌گذاری در ساخت-وساز ویلاها، توسعه اراضی زیرکشت باغ‌ها، ایجاد کانال‌های انتقال و لوله‌گذاری آب به مزارع و باغ‌ها و ...) به‌عنوان اثرات مثبت ناشی از توسعه گردشگری خانه‌های دوم در منطقه روستایی مورد مطالعه به‌شمار می‌آید (جدول ۴):

جدول ۴. معناداری تفاوت از حد مطلوب مؤلفه‌های تنوع‌بخشی به اقتصاد روستا

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

مطلوبیت عددی ظرفیت موردآزمون = ۳						
مؤلفه‌ها	میانگین	آماره t آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت از حد مطلوب	
					فاصله اطمینان ۹۵٪	پایین‌تر / بالاتر
اشتغال غیرکشاورزی	۴/۱۶۸۸	۳۰/۴۶۴	۱۶۹	۰/۰۰۰	۱/۱۶۸۷۵	۱/۰۹۳۰
اشتغال کشاورزی	۳/۶۸۵۴	۳۳/۷۳۹	۱۶۹	۰/۰۰۰	۰/۶۸۵۴۲	۰/۶۴۵۳
زیرساخت‌های تولیدی	۴/۳۵۶۳	۳۷/۲۶۷	۱۶۹	۰/۰۰۰	۱/۳۵۶۲۵	۱/۲۸۴۴
منابع درآمدی جدید	۴/۱۷۰۸	۳۴/۰۹۷	۱۶۹	۰/۰۰۰	۱/۱۷۰۸۳	۱/۱۰۳۰

علاوه بر موارد بالا، از آزمون کروسکال والیس که معادل تحلیل واریانس یک‌طرفه است (کلانتری، ۱۳۹۱، ص. ۱۵۷)، برای تحلیل تفاوت‌های میانگین و تعیین رتبه روستاهای نمونه که تعداد آنها ۸ مورد است، استفاده شده است (جدول ۵):

جدول ۵. تأثیرات گردشگری خانه‌های دوم در مؤلفه‌های تنوع‌بخشی به اقتصاد روستا

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

مؤلفه‌ها	تعداد	انحراف معیار	میانگین رتبه
مجموع شاخص‌های اقتصادی	۱۷۰	۰/۲۵۵۲۵	۴/۰۹۵۳

نتیجه جدول (۶) بیانگر این نکته است که از دیدگاه پاسخگویان نمونه، به ترتیب روستاهای چنگوره و اسماعیل‌آباد بیشترین زمینه و روستاهای قره‌بلاغ و آبدره به ترتیب کمترین زمینه را برای تنوع-بخشی به فعالیت‌های اقتصادی داشته‌اند؛ البته در این رابطه می‌توان

تأثیر میزان ساخت‌وساز، موقعیت ارتباطی و موارد دیگر را نیز دخیل دانست؛ به‌طوری‌که در دوره ۱۰ ساله بازسازی روستاهای آسیب‌دیده، بیشترین تعداد ویلا ساخته شده در روستاهای کامشکان، چنگوره و اسماعیل‌آباد بوده است.

جدول ۶. رتبه‌بندی تنوع فعالیت‌های اقتصادی در روستا

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

روستا	میانگین رتبه	رتبه روستا
آبدره	۶۹/۵۴	۷
آدار	۷۶/۸۰	۵
کامشکان	۹۱/۰۸	۳
اسماعیل‌آباد	۹۸/۲۳	۲
قره‌بلاغ	۶۰/۴۶	۸
دیدار	۸۱/۸۴	۴
چنگوره	۱۰۴/۵۷	۱
مشهد	۷۵/۵۸	۶
کای اسکور	۱۱/۶۲۴	
درجه آزادی	۷	
سطح معناداری	۰/۰۴۲	

بر اساس داده‌های جدول (۷)، نتیجه تحلیل ناپارامتری همبستگی بین مؤلفه‌های موردنظر در تنوع‌بخشی به اقتصاد روستا از طریق توسعه گردشگری و به‌ویژه گردشگری خانه‌های دوم و توسعه ویلاسازی در روستاهای دارای این پدیده نشان می‌دهد بین تعداد خانه‌های دوم ساخته‌شده در یک دهه اخیر در روستا و مؤلفه ایجاد اشتغال در فعالیت‌های غیرکشاورزی رابطه کاملاً مستقیمی وجود دارد و این رابطه در سطح ۹۹٪ معنادار است؛ اما همبستگی گزارش‌شده بین تعداد خانه‌های دوم و بهبود زیرساخت‌های تولیدی و عمومی و نیز ایجاد منابع درآمدی جدید در روستاهای نمونه، از نوع همبستگی مستقیم ناقص و ایجاد اشتغال در زمینه کشاورزی نیز معکوس ناقص است.

جدول ۷. همبستگی مؤلفه‌های تنوع‌بخشی به اقتصاد

روستایی و گردشگری خانه‌های دوم

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

مؤلفه	تعداد خانه‌های دوم	معناداری
ایجاد اشتغال در فعالیت‌های غیرکشاورزی	۰/۹۲۸**	۰/۰۰۱
ایجاد اشتغال در زمینه کشاورزی	-۰/۲۵۲	۰/۵۴۸
بهبود زیرساخت‌های تولیدی و عمومی	۰/۵۵۱	۰/۱۵۷
ایجاد منابع درآمدی جدید در روستا	۰/۵۳۹	۰/۱۶۸

۵. نتیجه‌گیری

در چند دهه اخیر، ایده تنوع‌بخشی در اقتصاد به‌عنوان ابزاری برای ایجاد تحرک و سرعت‌بخشیدن به توسعه اقتصادی مناطق کمتر توسعه‌یافته مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه در کشورهای در حال توسعه قرار گرفته است؛ به طوری که در این کشورها، مناطق روستایی با توجه به وابستگی فعالیت‌های اقتصادی به منابع طبیعی برای بقای خود، با محدودیت‌های متعددی در توسعه اقتصادی مواجه هستند و اشتغال و درآمدهای حاصل از فعالیت‌های سنتی توانایی غلبه بر چالش‌های پیش روی آن‌ها را ندارند؛ از این رو، اهمیت توسعه فعالیت‌های غیرزراعی و چندبخشی به‌ویژه توسعه فعالیت‌های مرتبط با گردشگری روستایی با توجه به کارکرد چندوجهی خود، به‌عنوان یک الگوی متنوع‌سازی اقتصادی محلی و تقویت پایه‌های اقتصادی و ایجاد ظرفیت‌های جدید و ارزش افزوده مورد توجه است.

یافته‌های مطالعه حاضر با استفاده از تحلیل میانگین‌ها و انحراف معیار مؤلفه‌های موردنظر تحقیق در دو دوره زمانی قبل و بعد از گسترش گردشگری خانه‌های دوم (در یک دهه اخیر) در روستاهای دارای این پدیده که عمدتاً آخر هفته‌ها در طول سال و نیمه اول سال به‌ویژه در فصل تابستان استفاده می‌شوند، به‌دست آمده‌اند. بررسی این یافته‌ها نشان می‌دهد از دیدگاه پاسخ‌گویان نمونه، در همه مؤلفه‌های موردبررسی تفاوت معناداری وجود دارد؛ به طوری که بیشترین تفاوت معناداری به ترتیب در مؤلفه‌های بهبود زیرساخت‌های تولیدی و زیربنایی و ایجاد منابع درآمدی جدید در روستا می‌باشد و کمترین تفاوت معناداری در مؤلفه ایجاد اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی است. همچنین، بررسی تفاوت‌های موجود در میانگین عددی مؤلفه‌های موردنظر تحقیق نیز بیانگر بالابودن میزان آن در همه موارد نسبت به عدد مطلوب موردآزمون؛ یعنی ۳ ارزیابی شده است؛ به طوری که گسترش فعالیت‌های گردشگری خانه‌های دوم و توسعه ویلاسازی در یک دهه اخیر توانسته‌اند نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد اشتغال در زمینه فعالیت‌های غیرکشاورزی، توسعه اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی، بهبود زیرساخت‌های تولیدی و زیربنایی، تنوع‌بخشی به منابع درآمدی و افزایش میزان آن و ... در منطقه روستایی مورد مطالعه ایفا کنند.

افزون بر این، نتیجه استفاده از آزمون کروسکال والیس درباره رتبه‌بندی تأثیر گردشگری خانه‌های دوم در دهه اخیر در روستاهای دارای این پدیده در دهستان حصار ولیعصر نشان می‌دهد از دیدگاه پاسخ‌گویان نمونه، به ترتیب روستاهای چنگوره و اسماعیل‌آباد بیشترین زمینه و به ترتیب روستاهای قره‌بلاغ و آبدره کمترین زمینه را برای تنوع‌بخشی در فعالیت‌های اقتصادی داشته‌اند. افزون بر این، نتیجه تحلیل همبستگی بین مؤلفه‌های تنوع‌بخشی به اقتصاد روستا از طریق گردشگری خانه‌های دوم و توسعه ویلاسازی بیانگر وجود همبستگی مستقیم و معنادار بین ایجاد اشتغال در فعالیت‌های غیرکشاورزی و تعداد خانه‌های دوم است؛ در صورتی که همبستگی گزارش‌شده بین تعداد خانه‌های دوم و بهبود زیرساخت‌های تولیدی و عمومی و نیز ایجاد منابع درآمدی جدید در روستاهای نمونه از نوع همبستگی مستقیم ناقص است و ایجاد اشتغال در زمینه کشاورزی نیز معکوس ناقص می‌باشد؛ بنابراین، با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

8. Barlybaev, Akhmetov, & Nasyrov 9. Demurger, Fournier, & Weiyong 10. Liu 11. Figueiredo and Raschi 12. John, Sundar, Das, & Krishnan 13. Dezsi & Benedek 14. Chowdhury 15. Odeleye & Oyekanmi 16. Dinis 17. Johnson 18. Moric 19. Kola, Laçi, & Laçi	۱. سامان‌دهی ساخت‌وساز جدید در روستاهای دارای جاذبه از طریق تقویت نهادهای محلی؛ ۲. جلوگیری از تغییرات کاربری به‌ویژه در دامنه به‌دلیل احتمال بروز حرکات دامنه‌ای. یادداشت‌ها 1. Byrd, Bosley, & Dronberger 2. Zamora 3. Page & Beshiri 4. Zhu & Luo 5. Li 6. Briedenhann & Wickens 7. Holland, Burian, & Dixey

کتابنامه

۱. استانداری قزوین. (۱۳۹۲). *سالنامه آماری استان قزوین*. قزوین: استانداری قزوین.
۲. امیرحاجلو، ا.، تولاییف، س.، زنگانه، ا.، و زنگانه، ا. (۱۳۹۲). ارزیابی و اولویت‌بندی اثرات گردشگری در سطح ملی با استفاده از تکنیک TOPSIS. *فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۳(۱۰)، ۱۵-۲۶.
۳. بدری، س. ع.، مطیعی‌لنگرودی، س. ح.، سلمانی، م.، و علیقلی‌زاده فیروزجایی، ن. (۱۳۸۸). اثرات اقتصادی گردشگری بر نواحی روستایی (مطالعه موردی: نواحی روستایی بخش مرکزی نوشهر). *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، ۶(۱۲)، ۳۵-۱۳.
۴. پاپلی‌یزدی، م. ح. و ابراهیمی، م. ا. (۱۳۸۷). *نظریه‌های توسعه روستایی*. تهران: انتشارات سمت.
۵. دادورخانی، ف.، رضوانی، م. ر.، ایمنی‌قشلاق، س.، و بوذرجمهری، خ. (۱۳۹۰). تحلیل نقش گردشگری در توسعه ویژگی‌های کارآفرینانه و گرایش به کارآفرینی در بین جوانان روستایی. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۴۳(۷۸)، ۱۹۵-۱۶۹.
۶. شریف‌زاده، ا. و مرادنژادی، ه. (۱۳۸۱). توسعه پایدار و توریسم روستایی. *ماهنامه اجتماعی اقتصادی جهاد*، ۲۲(۲۵۱-۲۵۰)، ۶۳-۵۲.
۷. کلانتری، خ. (۱۳۹۱). *پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی*. تهران: انتشارات فرهنگ صبا.
۸. مرکز آمار ایران. (۱۳۹۰). *سرشماری نفوس و مسکن*. تهران: مرکز آمار.
۹. مطیعی‌لنگرودی، س. ح.، و نصرتی، م. (۱۳۹۰). امکان‌سنجی توسعه گردشگری در نواحی روستایی از دیدگاه گردشگران (بخش کرگانرود شهرستان تالش). *مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۲۲(۴۱)، ۸۴-۶۹.
10. Barlybaev, A. A., Akhmetov, V., & Nasyrov, G. M. (2009). Tourism as a factor of rural economy diversification. *Studies on Russian Economic Development*, 20(6), 639-643.
11. Briedenhann, J., & Wickens, E. (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas- vibrant hope or impossible dream? *Tourism Management*, 25(1), 71-79.
12. Byrd, E.T., Bosley, H. E., & Dronberger, M. G. (2009). Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural Eastern North Carolina. *Tourism Management*, 30(5), 693-703.
13. Chowdhury, M. (2007). Overcoming entrepreneurship development constraints: The case of Bangladesh. *Journal of Enterprising Communities*, 1(3), 240-251.
14. Démurger, S., Fournier, M., & Weiyong, Y. (2010). *Rural households' decisions towards income diversification: Evidence from a township in northern China*. Post-Print. Retrieved from: <http://ideas.repec.org/e/pdm3.html>
15. Dezsi, Ş., & Benedek, J. (2011). The role of rural tourism in the socio- economic diversification of rural space from Lăpuşului Land- Romania. *International Journal of Systems Applications, Engineering & Development*, 2(5), 198-207.

16. Dinis, A. (2011). *Tourism, niche strategy and networks as factors for both entrepreneurship and sustainability*. IX Rural Entrepreneurship Conference, Nottingham Business School, 23-24 June, 1-8.
17. Dowlati, N., & Hemati, H. (2012). Assessing rural tourism and role in the development of rural handicrafts in Kurdistan. *International Research Journal of Applied & Basic Sciences*, 3(4), 688-697.
18. Figueiredo, E., & Raschi, A. (2013). *Trekking out of the crisis: Is there a role for rural tourism?* XXV ESRS Congress, Florence, Italy, 29 July- 1 August. Retrieved from: <http://www.florenceesrs2013.com>
19. Holland, H., Burian, M., & Dixey, L. (2003). Tourism in poor rural areas: Diversifying the product and expanding the benefits in rural Uganda and the Czech Republic. *Journal of Rural Study*, 12(36), 1-13.
20. John, J. J., Sundar, G. H., Das, A., & Krishnan, R. (2008). *Potential of local areas of tourism importance with special reference to Ponnunthuru*. Conference on Tourism in India- Challenges Ahead, New Delhi, 15-17 May, 432-442.
21. Johnson, P. A. (2010). Realizing rural community based tourism development: Prospects for social-economy enterprises. *Journal of Rural and Community Development*, 5(1-2), 150-162.
22. Kola, E., Laçi, S., & Laçi, E. (2012). *Economic diversification of rural areas in Albania- The case of Kallmet Commune*. 3th International Scientific Symposium, Belgrad, November 15-17, 575-581.
23. Li, L. (2008). A review of entrepreneurship. *Tourism Management*, 4(29), 1013-1022.
24. Liu, A. (2006). Tourism in rural areas: Kedah, Malaysia. *Tourism Management*, 27(5), 878-889.
25. Moric, I. (2013). The role and challenges of rural tourism development in transition countries: Montenegro experiences. *TURIZAM*, 17(2), 84-95.
26. Odeleye, D. A., & Oyekanmi, A. O. (2013). Tourism and rural development as means of combating global economic melt-down in Nigeria: Implications for counseling practice. *Universal Journal of Education and General Studies*, 2(1), 021-025.
27. Page, M., & Beshiri, R. (2003). Rural economic diversification- A community and regional approach. *Rural and Small Town Canada Analysis Bulletin*, 4(7), 1-7.
28. Zamora, O. M. (2011). *Development instruments for the cross-border cooperation in Ukraine*. Poland, Warsawa: Warsaw University of Life Sciences Press.
29. Zhu, N., & Liu, X. (2008). The impact of remittances on rural poverty and inequality in China". Policy Research Working Paper No 4637, the World Bank East Asia and Pacific Region Poverty Reduction and Economic Management Department, May 2008. Retrieved from: <http://elibrary.worldbank.org/content/workingpaper/10.1596/1813-9450-4637>

The Assessment of the Role of Second Homes Tourism in Rural Economic Diversification

(Case Study: Hesar-e-Valiasr Dehestan of Avaj County)

Jamshid Einali*

Assistant prof, Geography and Rural Planning, Zanjan University, Zanjan, Iran

Received: 14 Oct. 2013 Accepted: 25 Feb. 2014

Abstract:

Purpose: This study investigates the role of tourism second homes in rural economy diversification and improvement of creating jobs and income opportunities of permanent residents in the Hesar-e- Valiasr Dehestan.

Methodology: This research is applied and the method is analytical– descriptive. Data collected by the use of field studies, from a total number of 358 permanent households in sample settlements, 170 respondents were selected by using Cochran formula. For data analysis, statistical tests such as Wilcoxon, One sample T test, Kruskal Wallis and Spearman correlation coefficient were used.

Finding: The results of the study show a significant difference in diversification of rural economy in the periods before and after expanding second homes from the perspective of the respondents in the study area, so that the indicators of non- agricultural job creation and improvement of manufacturing infrastructures show the highest rate respectively and the index of job creation in were highly affected respectively and the index of job creation in agricultural activities shows the lowest. Furthermore, the result of the ranking of economic diversification indicators shows that the villages of Changureh and Esmaelabad had the highest and the villages of Abdareh and Qarabolagh are of the lowest rank.

Research limitations: The most important limitations of the study are: Low cooperation of some local authorities, the lack of information about second homes, and their numbers in studied villages.

Practical implications: Research findings indicate the positive impact of second homes tourism development in diversification of economic activities in rural areas from the local residents' viewpoints, It can be used as a tool to achieve sustainable development in rural areas, particularly in villages exposed to depopulation.

Original/value: The importance of this research is to investigate the impacts of expanding tourism second homes in rural economic diversification in the study area. Therefore, the research finding can be used in the explanation of the role of non- agricultural activities and population maintenance in rural areas.

Key words: Rural development, second homes, economic development, Avaj County.

How to cite this article:

Einali, J. (2014). The Assessment of the role of second homes tourism in rural economic diversification, (Case study: Hesar-e-Valiasr Dehestan of Avaj County). *Journal of Research & Rural Planning*, 3(5), 97-107.

URL <http://jrrp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/27065>

ISSN: 2322-2514 eISSN: 2383-2495